

İki dilli konuşucularda bilgi aktarımı özellikleri

Information transfer between bilingual speakers

Safiye Genç¹

Received Date: 14 / 09 / 2016

Accepted Date: 09 / 11 / 2016

Öz

Sınırlı bir dilsel malzeme ile insan, sürekli yeni cümleler kurmakta ve kendini farklı şekillerde ifade edebilmektedir. İki dilli konuşucular kendilerini sözel olarak ifade ederken, iki dil sistemine ve bu dillerin olanaklarına sahiptirler. İnsan beyni yapısı gereği hedef odaklı çalıştığı için bu imkânı ekonomik bir şekilde değerlendirir ve sahip olduğu bu iki dilsel kaynağı en verimli şekilde devreye sokar. Verimlilikte amaç her zaman az enerji sarf etmek değildir. Konuşma amacının en etkili bir şekilde başarıya ulaşması, yanlış anlamalara mümkün olduğunca yer verilmemesi de verimliliklerdir. İki dilli konuşucular resmi olmayan ortamlarda, kendi aralarında konuşurken bir dilden diğerine geçerler. Bu dil değiştirme (code-switching) tesadüfi değildir. Bu çalışmada dil değişim anlarının konuşmadaki verimliliği artırmaya yönelik olduğu iki dilli konuşucuların konuşma kayıtlarından yola çıkarak gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: İki dillilik, dil ekonomisi, kod değişimi

Abstract

Human is constantly able to build new sentences and to express himself in different ways, even with a limited vocabulary. Bilingual speakers, while expressing themselves verbally, have two language systems and their utilities. Since human brain works goal-oriented because of its nature, it utilizes this feature in an economic way and enables this bilingual source in the most productive way. Putting less effort is not always the purpose in productivity. Achievement of the intention of speech in the most effective way and avoiding misunderstandings are also productivity. Bilinguals switch from one language to other while talking among themselves in informal settings. This code-switching is not coincident. Based on audio transcriptions of bilingual speakers, this study aims to show, that code-switching moments are related with increasing productivity in speech.

Keywords: Bilingualism, speech economy, code-switching

1. Giriş

İki dillilik, iki veya daha fazla dile hâkim olmaktır. Dengeli iki dilli konuşucular her iki dile de yaklaşık eşit derecede hâkimdirler. Kendileri ile aynı dilleri konuşan kişilerle resmî olmayan ortamlarda her iki dillerini birlikte kullanma imkânları vardır. Konuşma esnasında bir dilden diğerine geçmeye kod değişimi denir (code-switching). Bu duruma Grosjean, *iki dilli modda* konuşma demektedir (2008: 40). Bu moda geçip konuşan iki dilli konuşucular genelde kod değişimini önceden planlayarak düşünerek yapmazlar. Değişimler konuşma akışı içerisinde gelişir. Kod değişimi bilişsel bir süreç ve yetidir. İncelendiğinde dilin kullanımında ekonomik işlevleri olduğu ortaya çıkmaktadır.

¹Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye, safiyegec@akdeniz.edu.tr

Bu çalışma dengeli iki dilli konuşuculara söz konusu kod değişim anlarını incelemektedir*. Bu amaçla sekiz saatlik bir bütüncü transkripte edilmiştir (Marmara Bütüncüsü). Transkripsiyon, EXMARaLDA Editör 1.4.3. yazılım programı ile gerçekleştirilmiştir. Kullanılan transkripsiyon kuralları ise Alman Dil Enstitüsüne ait DIDA (DIskursDAtenbank) kurallarıdır. Araştırmada transkripsiyon analizinden yola çıkarak kod değişim anlarının dil ekonomisi ile bağlantısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İncelenen bütüncü Almanca ve Türkçe dillerini kullanan dengeli iki dilli konuşuculardan elde edilmiştir ve resmî olmayan ortamlarda (ev, kafe, okul kantini vs.) kayda alınmıştır. Söylem analizi kapsamına giren bu inceleme için 76 iki dilli konuşucuya anket uygulanmıştır. Bu ankette konuşuculardan dil edinimlerine ait kişisel bilgiler ve kendi iki dilliliklerini değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca Türkçeden Almancaya ve Almancadan Türkçeye üçer cümleyi çevirmeleri istenmiştir. Bu cümlelerin çevirisi çok iyi dil bilgisi gerektirecek özellikte seçilmiştir. Kişisel anket bilgileri, çeviri sonuçları ve konuşucular hakkında şahsi ön bilgiler değerlendirilerek dengeli iki dilli konuşucu olduklarına kanaat getirilen 10 kişi ses kayıtları için seçilmiştir. Ses kayıtları farklı zaman ve ortamlarda bu konuşucuların birbirleri ile olan konuşmalarına dayanmaktadır. Toplamda yedi söylemden oluşan bütüncüde 1032 kod değişim anı tespit edilmiş ve incelenmiştir.

2. İki Dilli konuşmanın özellikleri

İki dilli konuşucular iki farklı dil sistemine sahiptirler ve konuşurken bu iki dili (kodu) kullanırlar. Bu konuşmalar esnasında diller arasında geçişler olur. Dilbiliminde 1970'ler öncesine kadar iki dilli konuşmalar çok ilgi görmemiştir, zira bu kod değişimlerinin kullanılan dillerdeki eksikliklerden kaynaklandığı düşüncesi yaygındı. Farklı dil çiftlerini içeren konuşmalardaki kod değişimlerinde ortaya çıkan benzer özellikler ise ilgiyi bu alana çekmiştir. Günümüzde, kod değişim türleri ve biçimleri özellikle nörodilbilim açısından ele alınmaktadır (bk. Green: 1998; Fabbro: 1999; Paradis: 2004).

İki dilli konuşmalarda kod değişimi farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Marmara Bütüncüsünden alınan aşağıdaki örneklerde Almanca olan kısımlar italik yazılmıştır. 'Ç' kısaltması çeviri cümlelerini göstermektedir.

- a) Bursa gol attı, ama *das sage ich nicht*.
Ç: Bursa gol attı, ama *bunu söylemeyeceğim*.)
- b) *Es hat zwei Bedeutungen*, öyle bakarsan.
Ç: *İki anlamı var*, öyle bakarsan.
- c) İkisi de denizden bahsediyor, *Toddan* bahsediyor.
Ç: İkisi de denizden bahsediyor, *ölümden* bahsediyor.
- ç) *Hab' voll wenig Punkte gehabt*. Kırk altı puanım vardı.
Ç: *Çok az puanım vardı*. Kırk altı puanım vardı.
- d) Herder da diyor: „*Nimmt Shakespeare als Vorbild*.“
Ç: Herder da diyor: „*Shakespeare'i örnek alın*.“
- e) Neyse, *es gibt aber so ...* .
Ç: Neyse, *bir de şöyle ... var ...*

* Çalışma, kısmen yapılan değişiklik ve eklemeler ile birlikte, "Sprachökonomie im Bilingualismus (Deutsch - Türkisch) und ihre möglichen Erscheinungen im Sprachgebrauch" (2011) adlı doktora tezinden üretilmiştir.

Örneklere de görüldüğü gibi, kod değişimi cümlelerin farklı yerlerinde ya da cümleler arası gerçekleşmektedir. Cümle içinde en sık rastlanan dil değişim anı, iki farklı ifadeyi birleştiren bağlaçlarda görülmektedir (Örnek a). Bir önceki ifadeye yorum, açıklama ya da eleştiri getirildiğinde de değişim gerçekleşebilmektedir (Örnek b). Bir sonraki ifade cümlelerin içinde değil de, bir sonraki cümlede ise ve önceki cümleye yorum, açıklama ya da eleştiri getiriyorsa cümleler arası kod değişimi gerçekleşir (Örnek ç). Sık rastlanan değişim anlarından biri de doğrudan anlatım içeren cümlelerde görülmektedir (Örnek d). Sadece bir kelime (Örnek c) ya da söylemleri şekillendiren ve organize eden edatlar da (Örnek e) diğer dilin içine gömülmüş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu ve buna benzer kod değişimleri tesadüfi değildir. Kod değişimlerinin en etkin sebebi dil ekonomisidir. Tüm canlılar gibi insanlar da doğaları gereği kaynaklarını ve var olan imkânları en iyi şekilde kullanırlar. İki dile hâkim olmak da konuşucu için kullanabileceği fazladan bir kaynaktır.

3. Dil ekonomisi

Ekonomi ilkesi, varılmak istenen hedefe mümkün olduğunca az çaba ve malzeme ile ulaşmayı (minimum ilkesi) ya da var olan tüm imkânları ve kaynakları devreye sokarak mümkün olduğunca büyük bir başarı elde etmeyi (maksimum ilkesi) öngörür (Brockhaus 1994: 254). Dilbiliminde “dil ekonomisi” kavramının tanımları genelde ekonominin minimum ilkesinden hareketle yapılmaktadır. Bußmann, dilbilim sözlüğünde dil ekonomisini şu şekilde açıklar:

„Az bir dilsel çaba ile azami bir dilsel etki elde etme eğilimidir. Bu hedefe farklı yollarla varılır, ör. kısaltarak kolaylaştırmak, sistematize etmek, çekim şekillerini tekdüzeleştirmek, benzer şekiller arasında analogi kurmak...“ (2002: 627)

Moser (1973: 158) dil ekonomisini iki ana tip olarak ayırır. Birinci ana tip “Şekil Odaklı Ekonomi”dir. Şekil odaklı ekonomi daha çok minimum ilkesi doğrultusunda eğilim gösterir. Örneğin dilde kısaltmalar bu gruba girer. Bir dilsel ögenin çoklu kullanımı (bir kelimenin birden fazla anlam taşıyabilmesi gibi) ya da bir ögenin dilde birden fazla işlev üstlenmesi yine şekil odaklı ekonomidir. İkinci ana tip “Bilgi Odaklı Ekonomi”dir. Bu ana tipte bilginin aktarımı ön plandadır. Aktarımın başarılı, hızlı ve yanlış anlamalara yol açmadan gerçekleşmesi hedeflenir. Bunun için gerekirse aktarılan bilginin miktarı da artırılır. Bilgi odaklı dil ekonomisi maksimum ilkesine karşılık vermektedir.

Dil ekonomisinde minimum ilkesi konuşucuya yöneliktir. Konuşan kişi en az dilsel çaba ile iletişimini gerçekleştirir. Dilde kısaltmalar, eksiltmeler vs. konuşucuya rahatlık sağlar. Maksimum ilke ise dinleyici odaklıdır. Dinleyen kişinin iletiyi hızlı ve doğru anlaması için dilsel malzeme konuşucu tarafından bolca tüketilir. Tekrarlamalar, açıklamalar vs. iletinin netliğini garantilemek içindir. Minimum ilke konuşucunun dilsel çabasını en aza indirmeye çalışırken maksimum ilke iletişimsel başarıyı en üst seviyeye çıkarmaya uğraşır. İki dilli konuşucularda iki farklı dil birbiri ile etkileşimde olduğu için konuşmalardaki ekonomik süreçler daha belirgin izlenebilmektedir.

4. İki dilli konuşucularda bilgi aktarımı

Bilgi aktarımının hızı ve doğruluğu görüldüğü üzere bilgi odaklı ekonomi ile sağlanmaktadır. Bilgi odaklı ekonomiyi örneklerle açıklamak için Marmara Bütüncesinden bu ekonomik eğilimin *bilgi aktarım hızını artırma* özelliği taşıyan türü seçilmiştir. Bütüncede en sık bu türe rastlanılmakla birlikte başka süreçlerle de bilgi odaklı ekonomi sağlanabilmektedir.

4.1 Bilgi aktarım hızını artırma

4.1.1 Söylem içi farklı ifadelerde kod değişimi

İki dilli konuşmalarda dillerin farklılığı, ifadelerin farklılığına uygulanır. Böylece konuşmada anlam olarak farklı ifadeler ayrıca dil kodu farklılığı ile de desteklenmiş olur (ayrıca bk. Keim 2008). Söylem yapılarındaki bu ifadeleri kod değişimi ile birbirinden ayırma aşağıda örneklerle verilmiştir (transkripsiyon işaretleri için bk. Ek):

a) Bilgi / Haber / Olay anlatımı → Yorum

Konuşan kişi aktardığı bilgi, haber ya da olaya yorum yapacağı esnada diğer dile geçer. Yorumunu yaptıktan sonra tekrar anlatmakta olduğu bilgi, haber ya da olaya geri döner. Bu dönüş yine ilk dile geçişle olur. (→) işareti kod değişim yerini göstermektedir.

Örnek 1

..	133 [05:59.0]	134 [06:01.7]
SA [v]	eh: sie hat dings gefragt	
EY [v]	←coo:l→ küçücük masa yapmışlar↓	das find ich süß↓
Ç	<i>H a r i k a .</i>	<i>Çok tatl.</i>
	Yorum → Bilgi	→ Yorum

EY (şahıs ismi kısaltması) ve arkadaşları bir kafede oturuyorlar. EY masaları görüyor ve Almanca yorum yapıyor ("cool"). Bu yorum üzerine neyi yorumladığını açıklayıcı bir bilgiyi Türkçe veriyor ("küçücük masa yapmışlar") ve tekrar yorumuna devam ediyor.

b) Bilgi / Haber / Olay anlatımı → Açıklama / Ayrıntı

Konuşan kişi aktardığı bilgi, haber ya da olayın doğru anlaşılması için açıklamada bulunur ya da anlattığı konu ile ilgili ayrıntı verir. Açıklama veya ayrıntı diğer dilde ifade edilir.

Örnek 2

..	451 [24:22.7]	452 [24:23.6]
SI [v]	öldürüyorlar yani ↓	böyle bitiyo↓ ondan sonra en ** en
	→ Olay Anlatımı	
SI [v]	sonunda * kızın babası↑ çocuğu şey * k/ kendi kızını öldürüyo:↓ weil die	
Ç		<i>çünkü</i> → Açıklama
SI [v]	die klammotten von de:m von dem freund an hat↓ von dem jungen an hat↓	
Ç	<i>o arkadaşının kıyafetlerini giymiş. Oğlanın kıyafetlerini</i>	
SI [v]	und de:r vater von dem jungn↓ erschlaegt seinen eigenen ee: jungn↓	
Ç	<i>ve çocuğun babası kendi oğlunu öldürüyor,</i>	
SI [v]	weil er die kleider von dem maedchen an hat↓ ve en sonunda herkes çok	
Ç	<i>çünkü kızın kıyafetlerini de o giymiş.</i>	
		→ Olay Anlatımı

.. 453 [24:47.8]
 SI [v] pi"şma:n↓ ve orda şey yapıyorlar barışıyorlar↓
 BR [v] üç çocuk da↓ ölüyo yani↓

SI derste okutulan bir tiyatro eserinin içeriğini anlatıyor arkadaşlarına. Üç gencin öldürüldüğü sahneyi anlatırken açıklama ihtiyacı duyuyor. Bu sahnede gençler kendi babaları tarafından yanlışlıkla öldürülüyorlar, çünkü daha önceden gençler kıyafetlerini değiştirerek birbirlerinin kıyafetlerini giymişler. Babaları da diğer genci öldürdüğünü sanarak kendi çocuklarını öldürüyor. Açıklama kısmında SI Almanca diline geçerek açıklamayı, anlattığı olayın akışından ayırıyor. Açıklama bittiğinde ise yine Türkçeye dönüp olayın anlatımına devam ediyor.

c) Retorik giriş sorusu → Cevap

Bir konuya giriş yapılırken bazen retorik sorular sorulur. Bunlar aslında cevap bekleyen sorular değildir ve dinleyicinin merakını uyandırmak ya da ilgisini çekmek içindir. Bu tür sorularda yine aynı kişi sorusunu cevaplandırırken diğer dile geçer ve böylece soru ve cevap arasını belirginleştirmiş olur.

Örnek 3

..
 SI [v] weißt du was sie mit meiner katze gemacht hat↑ bende ge:çen sene

Ç Benim kedimle ne yaptı, biliyor musun?

Retorik Giriş Sorusu

→Kendi Cevabı

..
 SI [v] kedi vardı↓ tamam mı↑ kurdela bağlıyordu↓ duvardan d/

.. 667 [33:27.8] 668 [33:29.5] 669 [33:30.7]
 SI [v] duvara çarpıyordu kediyi↓

d) X → Konu değişimi / Konu kapatma veya X → Önceki konuya tekrar dönüş

Herhangi bir konu (X) anlatılırken konu değiştirildiğinde ya da konu sonlandırıldığında bu diğer dille yapılır. Eğer eski konuya dönecekse yine kod değişimi gerçekleşir ve ilk dile dönüş yapılır. Söylem içinde konu değiştirme, sonlandırma ya da tekrar eski konuya dönme anları bu şekilde işaretlenmiş olur.

Örnek 4

.. 1022 [56:07.8]
 SI [v] şey yapıyo=ya↓ ** karşıda e: atatürk
 EY [v] olması gerekiyo:↓

..			1023 [56:14.4]
SI [v]	havalimanında çalışacak ya↓ kadıköyden gidip gelemez yani↓		
SA [v]			oh valla:
1024 [56:17.7]		1025 [56:21.1]	1026 [56:22.2]
SI [v]	geht mal einer was zu trinken ho:len↑		
Ç	<i>Biri içecek birşeyler almaya gidebilir mi?</i>		
SA [v]		o k a y i c h g e h ↓	
Ç		<i>Tamam, ben giderim.</i>	
	→ Konu Değişimi		

Bir kafede sohbet eden SI ve arkadaşları, İstanbul trafiğinden ve iş yeri ile ev arası uzaklıklardan bahsediyorlar. SI konunun ortasında “İçecek almak için biri gidebilir mi”, diye soruyor. Bu konu dışı bir soru olduğundan diğer dilde gerçekleşiyor. Sohbet konusu dışında farklı bir şeyi ifade ettiğini bu şekilde sinyalizetmiş oluyor.

f) Eğer-ifadesi → O zaman-ifadesi

İncelenen bütüncede en sık rastlanılan kod değişimi anı, birbirinin zıddı ya da birbirinin şartı olan ifadeler arasında görülmektedir. Aşağıda bununla ilgili iki örnek verilmiştir:

Örnek 5

..		309 [13:00.5]	310 [13:01.9]
SI [v]	anlatmak istiyο↓ o rıhtımla	(... ...)	
EY [v]		onu	anlamadıktan
		→ Eğer - ifadesi	
..		311 [13:03.9]	312 [13:05.1]
SI [v]		was denn↑	
EY [v]	sonra kannste es auch nicht interpretieren↓		yani o/ o o
Ç	<i>yorumlayamazsın</i>	<i>Neyi?</i>	
	→ O zaman - ifadesi		

Bu örnekte gençler, sınavlarında çıkan bir şiir üzerine konuşuyorlar. Şiirde bahsedilen geminin rıhtımdan ayrılışının, aslında hayattan ayrılışın, yani ölümün sembolü olduğunu anlamak gerekir, diye vurguluyor EY. Eğer bu anlaşılmazsa şiirin eksik yorumlanacağını ifade ediyor. Doğru anlama şartı ve anlaşılmazsa doğacak sonuç, iki farklı dilde ifade ediliyor. Böylece cümledeki birbirinin şartı olan ifadeler, farklı dillerle birbirine bağlanmış oluyor. Örnek 6’da da bu uygulamayı görüyoruz. SA, atlattığı kaza sonucunda yüzünden yaralandığını ve yaraların geçtiğini söylüyor. “Eğer yaralar kalsaydı, beni tanıyamazdın” şeklindeki şartlı birleşik cümlede, temel ve yan cümleyi iki farklı dille birbirinden ayırıyor:

Örnek 6

	924 [47:50.2]	925 [47:51.6]	926 [47:53.2*]	927 [47:53.9*]
SA [v]		ben/ benim izler kalsaydı↓	könntest du	mich nicht erkennen↓
Ç			<i>b e n i</i>	<i>t a n ı y a m a z d ı n .</i>
		→ <i>Eğer</i> – ifadesi	→ <i>O zaman</i> - ifadesi	

g) X → Zıt düşünce / X'e olumsuz tepki veya cevap

Dinleyici, konuşan kişinin söylediklerine katılmıyorsa ve itiraz ediyorsa ya da olumsuz cevap veriyorsa, bu itirazını ya da cevabını konuşan kişinin kullandığı dilde değil, diğer dilde yapar. Böylece konuşan kişinin fikrine katılmadığını bir de dil farklılığı ile desteklemiş olur.

Örnek 7

EY [v] .. engellemek için↓ kızını/ kızının babası pardon↓ erkeğin babası kızını öldürmek

EY [v]	..	391 [19:06.4]	392 [19:07.5]
BR [v]	..	ee:	çocuk
	..	oğlanın babası↓	

SI [v]	..	393 [19:08.7]	394 [19:09.4]
Ç	..	nein↓ da passiert doch	noch was anderes↓ şey öbür oğlan da:
EY [v]	duyuyo↓	<i>Hayır! Orada başka bir şey</i>	<i>daha oluyor.</i>
		→ Zıt Düşünce	→ Açıklama

EY, derste işledikleri bir dramın özetini anlatırken olay zincirinde bir yeri atlıyor ve SI müdahale ediyor. Bu müdahale diğer dilde gerçekleşiyor. Neden müdahale ettiği açıklamasını ise tekrar dil değiştirerek yapıyor.

Örnek 8

SI [v]	..	206 [08:38.8]
Ç	..	çüş↓ wenn da steht vergleichen sie
BR [v]	da öylesine yazdım↓ gerek yoktu↓	<i>Eğer orada karşılaştırınız yazıyorsa,</i>
		→ Zıt Düşünce

SI [v]	..	208 [08:42.7]	209 [08:44.7]
Ç	..	die die die ga/	w e n n d a s t e h t /
BR [v]	..	<i>t ü m o ...</i>	<i>Eğer orada yazıyorsa ...</i>
		Hoca öyle istemiyor ama	
		→ Zıt Düşünce	→ Zıt Düşünce

SI [v]	..	210 [08:45.9]	211 [08:47.5]	212 [08:48.9]
Ç	..			hallo↑ wenn da
EY [v]	valla ben öyle bişey anlamadım↓			<i>Alo! Eğer orada</i>
BR [v]	→ Zıt Düşünce		karşılaştırma bu↓	→ Zıt Düşünce

	..	213 [08:52.3]	
SI [v]	steht vergleichen die beiden gedichte↑		
Ç	<i>İki şiiri karşılaştırınız yazıyorsa!</i>		
BR [v]		mantık olarak karşılaştırıcaksın	
		→ Zıt Düşünce	

	..	214 [08:56.6]	215 [08:58.3]
EY [v]		ben anlam olarak şe/ karşılaştırdım↓	
BR [v]	iki şiiri↓ * anlam olarak↓		

SI, BR ve EY sınavdan çıkmışlar ve sınav sorularını tartışıyorlar. İki şiirin kıyaslanması gerektiği bir soru tartışma konusu oluyor. BR ve EY soruyu, şiirlerin anlam olarak kıyaslaması olarak anlamışlar. SI ise şiirlerin daha çok şekil olarak kıyaslanması gerektiğini söylüyor. Burada zıt fikirler farklı dillerde ifade ediliyor. Aynı fikirde olan BR ve EY Türkçe konuşurken, SI Almandada düşüncesini savunuyor. Bu örnekte görüldüğü gibi aslında dil seçimleri ile konuşucular taraf da seçmiş oluyorlar.

4.1.2 Söylem ayraçlarında kod değişimi

Söylemi, konuşucu ve dinleyici birlikte organize eder. İki dilli konuşucular bu organizasyona dillerinin farklılıklarını da katarlar. Cümlelerdeki farklı ifadelerin yanı sıra bir iki kelimedenden oluşan ve söylemlerin yapı taşlarından olan söylem ayraçları da (İng. *discourse marker*) kod değişiminde rol oynarlar (bk. Genç 2011: 142-146). Söylem belli bir dilde devam ederken söylem ayracına sıra geldiğinde ayraç diğer dilde ifade edilir. Söylem ayracından sonra önceki dile geri dönülür. Söylem ayracı bir nevi düzenleyici olduğundan ifade içeren diğer cümle öğelerinden farklı dille ayrılmış olur ve bu yolla ayraç görevi, dil farklılığı ile desteklenmiş olur. Söylem ayraçları, örneğin geri bildirim sinyalleri, dinleme teyit soruları, yorumlama sinyalleri, söze giriş edatları ve ifade sonu edatları gibi söylemi düzenleyen unsurlardır. Söylem ayraçları ile ilgili iki örnek aşağıda verilmiştir:

Örnek 9

	..	9 [39.0]	10 [39.6]
SA [v]		<u>t a m a m</u> ↓	
BE [v]	nicht mit regel und mustern arbeiten↓ <u>t a m a m m i</u> ↑		und dies war
Ç	<i>kural ve örneklere bakılarak çalışılmamalı</i>		<i>ve bu da</i>

BE ve SA ders çalışıyorlar. BE derste işlenen konuyu SA'ya anlatıyor ve SA'nın dinleyip dinlemediğine ya da anlayıp anlamadığına emin olmak için *tamam mı?* diye dinleme teyidi istiyor. SA da *tamam* diye, anladığına ya da dinlediğine dair geri bildirimde bulunuyor. Anlatılan konu Almanca iken teyit sorusu ve cevabı Türkçe gerçekleşiyor. BE konu anlatımına Almanca devam ediyor. *Tamam mı* ve *tamam* gibi birçok söylem edatı, BE'nin konu anlatımı boyunca tekrarlanıyor. Konu Almanca kalırken söylem ayraçları Türkçe gerçekleşiyor.

Örnek 10

	..		
CE [v]	sechs dreissig↓ steck ich den zwanzig euro schein rein↓ steck hol ich den		
Ç	<i>altı otuz. Yirmi Avro kağıt parayı içine sokuyorum, sokuyorum tekrar</i>		
	..	364 [26:37.5]	365 [26:40.0]
CE [v]	wieder raus weil weil es zu gross isch↓ <u>neyse</u>		366 [26:41.2]

Ç çıkartıyorum, çünkü çünkü sığmıyor.

Bu örnekte, Türkçeye ait bir ifade sonu edatı olan *neyse*, Almanca anlatılan konuyu bitirmek için kullanılıyor. CE, bilet almak için bilet makinesine kâğıt para sıkıştırmaya çalıştığını, ama bunu bir türlü başaramadığını ayrıntılı bir şekilde Almancada anlatıyor. Anlatımını bitirince Türkçe *neyse* ile konunun sonuna geldiğinin sinyalini veriyor.

4.1.3 Çeviriler

Konuşucu ya da dinleyici bir kelimeyi bilmediği zaman çeviriler devreye girer. Bir kelime ya da kavram anlaşılmadığında konuşma duraksar. Bu gibi sorunlarda diğer dil, sorun çözücü olarak işlev görür. Aşağıdaki örnekte bir kafede oturan gençlerin arasından SA, içecekleri almak için kalkar. SI kendisinden çayına atmak için *sakarın* istiyor. SA, *sakarın* kelimesini bilmiyor.

Örnek 11

	1034 [57:10.2]				
SI [v]	yalnı:z senden bişey rica edebilir miyim↑	çine	iki	tane	sakarın * şey
SI [v]	..	1035 [57:15.2]	1036 [57:16.4]	1037 [57:17.8]	1038 [57:19.1]
SI [v]	yapabilir misin↑		ja↓ süßstoff↓		
Ç			Evet. Tatlandırıcı.		
SA [v]		s a k a r i n ↑		h1: ↓ tamam ↓	ikisine de ikişer

SI'nin çevirisi, ne istediğine netlik kazandırır. Tek dilli bir konuşmada SI'nin *sakarının* ne olduğunu dolaylı olarak açıklaması gerekirdi ve bu nedenle konuşma hedefe giderken yavaşlayacaktı. *Sakarın* kelimesinin Almancadaki karşılığı, SA'nın bildiği *Süßstoff*, soruna daha hızlı bir çözüm getiriyor.

5. Sonuç

Bu dilbilimsel çalışmada iki dilli konuşmaların dil ekonomisine hizmet eden özellikleri incelenmiştir. Sözel ifadelerin aktarımını kolaylaştıran ve hızlandıran her türlü oluşum, bilgi odaklı ekonomiye dayanmaktadır. Söylemlerde kullanılan iki dilin farklılığı, kod değişim yerlerine, sınırlar ve ayıraçlar koyar. Böylece, konuşma metni oluşurken kod değişimi, söylem düzenleyici müdahalelerde bulunur. Bu müdahaleler, dinleyici açısından metnin daha kolay anlaşılır hale gelmesini ve dinleyicinin sözel iletiyi doğru ve hızlı algılamasını sağlar. Sonuç olarak, kod değişiminin dil ekonomisi eğilimlerini desteklediği, söylem analizine dayalı bu çalışmada ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

- Brockhaus-Enzyklopädie 24: Wek-Zz und vierter Nachtrag (19. bs.). (1994). Mannheim: Brockhaus.
- Bußmann, H., & Gerstner-Link, C. (2002). *Lexikon der Sprachwissenschaft* (3. bs.). Stuttgart: Kröner.
- Fabbro, F. (1999). *The neurolinguistics of bilingualism: An introduction*. Hove, New York: Psychology Press.
- Genç, S. (2011). *Sprachökonomie im Bilingualismus (Deutsch-Türkisch) und ihre möglichen Erscheinungen im Sprachgebrauch* (Doktora). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Green, D. (1998). Mental control of the bilingual lexico-semantic system. *Bilingualism: Language and Cognition*, 1, 67–81.
- Grosjean, F. (2008). *Studying bilinguals*. Oxford [vb.]: Oxford Univ. Press.

Genç, S. (2016). Information transfer between bilingual speakers. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (4), 1236-1247.

- Keim, I. (2008). *Die "türkischen Powergirls": Lebenswelt und kommunikativer Stil einer Migrantinengruppe in Mannheim* (2. bs.). Studien zur deutschen Sprache: Vol. 39. Tübingen: Narr.
- Moser, H. (1973). *Nochmals: Probleme der sprachlichen Ökonomie*. In H. Moser (ed.), *Sprache der Gegenwart*: Vol. 24. Linguistische Studien IV. Festgabe für Paul Grebe zum 65. Geburtstag (1. bs., s. 158–164). Düsseldorf: Schwann.
- Paradis, M. (2004). *A neurolinguistic theory of bilingualism. Studies in bilingualism*: Vol. 18. Amsterdam [vb.]: Benjamins.

EK: Kullanılan Transkripsiyon İşaretleri (DIDA)

[v]	: sözsel (İng. <i>verbal</i>) dil satırı
Ç	: çeviri satırı
*	: çok kısa duraksama (en fazla ½ saniye)
**	: kısa duraksama (en fazla 1 saniye)
3,5	: uzunca duraksama (duraksama süresi belirtilir)
=	: iki kelime arası, bir veya birden fazla ses düşmesi (ör. <i>yapıyo=ya</i>)
/	: kelimenin yarıda kesilmesi
(... ...)	: anlaşılmayan kısım
↑	: artan tonlama (ör. <i>geliyor musun</i> ↑)
↓	: azalan tonlama (ör. <i>şimdi oldu</i> ↓)
“	: fazla vurgu (ör. <i>ama a”bi</i>)
:	: uzatma (ör. <i>ö:yle yoruldu ki</i>)
←immer ich→	: yavaş konuşma (bağlama kıyasla)
→immerhin←	: hızlı konuşma (bağlama kıyasla)
>vielleicht<	: sessiz konuşma (bağlama kıyasla)
<manchmal>	: sesli konuşma (bağlama kıyasla)
[]	: transkripsiyonda atlanılan kısım

Extended abstract in English

Speech economy is generally known as the act of reducing the language material while writing and speaking, thus making less linguistic effort. The “minimum principle” in economics corresponds to the expenditure of the least amount of effort to achieve a task during oral and written communication. There is also the “maximum principle” in economics, which does not involve less expenditure of the material and facilities. On the contrary, the maximum principle is goal-oriented. The action exhibited for a certain purpose must achieve the goal. Therefore, the available facilities and material are spent in abundance. This lesser-known principle of economics also manifests itself in speech economy. Like every action, linguistic actions are goal-oriented, seeking to ensure the success of the communication, namely, accurate comprehension of the intended message by the listener with no room for doubt. In language use, every speaker employs a language system (e.g. German, Turkish, English). All language systems have their own vocabulary, grammar rules, sounds, etc. The speaker of a language system encodes the message with these languages and then conveys it to the listener.

In this respect, bilingual speakers have two language systems at their disposal. In informal settings, they usually use both of these languages to communicate with speakers competent in such languages. In that kind of communication, a phenomenon called “code-switching” occurs, where the speaker switches between languages either within a sentence or between sentences. Sometimes, just one lexical item is embedded in a sentence uttered in the other language. This kind of speaking observed in bilingual speakers while communicating in informal settings is called ‘bilingual mode’. The speakers can instantly switch to monolingual modus (for example, when a monolingual person joins the conversation).

The instances of language switching observed in bilingual mode are not accidental. An analysis of such instances reveals that, along with influences exerted by the speaking environment, such switching is mainly caused by the speech economy. In bilingual utterances, both the minimum and maximum principles of speech economy are active. This study deals with the “information-driven economy”, where the maximum principle is active, by analyzing several examples. The information-driven economy involves receiver-focused communication, attempting to ensure a successful and quick information transfer in speech acts. The bilingual (German-Turkish) utterances examined here belong to the Corpus of Marmara. This corpus comprises eight hours of voice recordings that contain seven different discourses by balanced bilinguals (individuals with approximately equal competence in two languages). The utterances recorded at different times and places took place in informal settings. The voice recordings were transcribed and then the relevant speech corpus was formed.

The corpus was examined in terms of information-driven economy processes that accelerate information transfer. Acceleration of information transfer is achieved through code-switching in different expressions, code-switching in discourse markers, and translations from one language into another. A discourse contains different expressions; for example, while recounting a past event, a person makes a personal comment on it and then continues to recount the rest of the event. In such an instance, the narrative and the personal comment represent two different expressions. In bilingual utterances, cross linguistic differences apply to the difference of expressions: The narrative discourse occurs in one language, while the comment is made in the other. The language (code) is switched between the event and the comment. Similarly, an explanation or additional detail about already communicated news, events, or information might be provided in

the other language. The speaker may start a conversation with a rhetorical question and then answer his own question; for example, do you know what happened yesterday? / My friends in Istanbul came to visit me yesterday. As seen in the examples in the corpus, a code-switching occurs between the rhetorical question and the answer. The question and the answer therefore differentiate into distinct expressions. Other most common moments of switching in the corpus include the moments of closure, changing the subject, or returning to the subject. Likewise, the code-switching that occurs in these transitions signals the listener that the narrative is over or the subject has changed. The code-switching in conjunctions that connect different expressions most commonly occurs in full conditional sentences. The dependent clause containing the word if and the main clause containing the word then are uttered in two different languages, thus emphasizing the expression differences they contain. In addition to such different conditional expressions, code-switching frequently takes place in the expressions with opposite meanings. If the listener does not agree with what the speaker has said or if he/she objects, or gives a negative response, then the listener does not render this objection or negation in the language used by the speaker but in the other language. Thus, the listener further reinforces his/her negation by switching between languages. In fact, if there are more than two people involved in the conversation and if there is a separation of opinions, those sharing an opinion speak the same language, while the opposition employs the other language. The contrast between their opinions is therefore further accentuated by the use of different languages.

The discourse is collectively structured by the speaker and the listener. While one person is speaking, the other person utters words signalling that he/she is listening, or the speaker asks confirmatory questions to see whether the listener is really listening or understands what is being told, which are called discourse markers. Their function is to organize the discourse, but they have little or no meaning in their own right, so are the particles used as sentence openers and sentence closers. While the discourse is flowing in a base language, the speaker, where appropriate, expresses the discourse marker in the other language. Once the discourse marker has been deployed, the speaker reverts to the base language. The function of such linguistic items as markers is further supported by an alternation between languages.

This linguistic study examines the characteristics of bilingual utterances during information transfer that support the idea of speech economy. Alternation between languages through code-switching places certain delimiters and markers into discourses. These are regulatory interventions for discourse. Intended for the listener, such interventions usually promote quick and accurate comprehension of the verbal communication. Based on various discourse analyses, this research has demonstrated that code-switching is motivated by speech economy tendencies.